

СУЧАСНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬ

Тетяна Лісова,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

Критичний стан земельних ресурсів, посилення негативних процесів як природного, так і техногенного характеру, які впливають на стан земель сільськогосподарського, лісогосподарського та іншого призначення, викликають необхідність застосування комплексу відповідних заходів щодо відновлення земель.

Необхідність відновлення земель викликана різними факторами. Насамперед негативний вплив на стан земель спричиняє антропогенна діяльність, проте ерозію ґрунтів можуть спричинити і природні катаклізми. Відновлення земель повинно здійснюватися в різних правових формах. Слід виокремити природне та штучне відновлення земель. Так, формою природного відновлення земель є консервація та рекультивация земель. Формою штучного відновлення доцільно вважати консолідацію земель.

Так, рекультивация порушених земель, відновлення їх ґрунтового покриву і повернення у сферу народного господарства, як наголошують вчені, є однією з найважливіших проблем сучасності. На переконання М.О. Фролова, рекультивация земель повинна здійснюватися на ландшафтно-екологічних принципах, що передбачають оптимальне співвідношення різних напрямів вдосконалення порушених територій, створення високопродуктивних ценозів, підвищення і відтворення родючості рекультивованих ґрунтів і запобігання негативному впливу техногенних утворень на довкілля [1, с. 76].

У контексті вищенаведеного буде доречно навести думку В.В. Петрова, що відтворенням охоплюється не природний об'єкт як такий (земля, надра, води,

ліси і т.п.), а лише його окремі компоненти, які входять до складу даного природного об'єкту (йде мова в першу чергу про родючість ґрунтів) [2, с. 25].

Отже, вищезазначене дозволяє дійти висновку, що землі відновлюються, а родючість ґрунтів відтворюється.

У наукових джерелах поняття рекультивації порушених і деградованих земель пропонується розглядати як законодавчо забезпечений комплекс організаційно-правових, технічних, фінансових, землевпорядних та інших дій, пов'язаних з виконанням органами державної влади та місцевого самоврядування, а також власниками землі і землекористувачами прав та обов'язків щодо використання й охорони земель різних категорій з метою відтворення порушеного внаслідок антропогенного впливу природного стану й функціонального призначення, як об'єкта права власності українського народу й основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави [3, с. 37].

Як неодноразово підкреслювалося, в умовах розвитку науково-технічного прогресу зростає інтенсивність використання земель, і все відчутнішими стають негативні екологічні наслідки техногенного впливу, що, в свою чергу, завдає шкоди земельним ресурсам, а також може негативно вплинути на життя та здоров'я людей. Як правило порушення ґрунтового покриву відбувається під час відкритих і підземних розробок родовищ корисних копалин.

Рекультивація земель є одним з ефективних заходів щодо забезпечення раціонального використання земельних ресурсів та розв'язання проблеми їх охорони.

Як зазначають фахівці, рекультивація земель – проблема комплексна і потребує реалізації екологічних, економічних і соціальних імперативів [4, с. 34]. Так, екологічний ефект полягає у ліквідації техногенних порушень земної поверхні, подоланні їх головних екологічних наслідків: опустелювання, деградації ґрунтового покриву, абіотизації, зменшення біорізноманіття.

Економічний ефект передбачає відновлення продуктивності, повернення в господарський обіг земель, збільшення інвестиційної привабливості землекористувань.

Рекультивації підлягають всі землі, які зазнали змін у структурі рельєфу, ґрунтовому покриві, материнських породах та породах, що їх підстилають, які відбулися внаслідок проведення гірничодобувних, гідротехнічних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт.

Доцільно наголосити, що, виходячи з викладеного вище, проведення рекультивації земель спрямоване на відновлення не лише ґрунтового покриву, а й продуктивності порушених земель, поліпшення їх стану.

Таким чином, слід зазначити, що заходами рекультивації, на відміну від консервації деградованих і малопродуктивних земель сільськогосподарського призначення, повинні охоплюватися не тільки землі сільськогосподарського призначення, але і землі інших категорій (водного фонду, лісогосподарського призначення, житлової і громадської забудови, рекреаційного призначення, оздоровчого призначення, промисловості та ін.).

У наслідок надмірної розораності, недостатнього внесення органічних речовин, мінеральних добрив, забруднення, в сучасних умовах відбувається деградація земельних ресурсів. В умовах теперішнього часу саме консервація земель є одним з дієвих заходів, який забезпечує відновлення якісного стану ґрунтів.

Доцільно відзначити, що фахівці-землевпорядники розділяють консервацію земель на два різновиди: консервацію-реабілітацію і консервацію-трансформацію. Протягом консервації-реабілітації земельна ділянка після відтворення ґрунтової родючості знову використовується в сільськогосподарському виробництві як рілля. Консервація-трансформація передбачає переведення земельної ділянки зі складу ріллі до іншого виду

сільськогосподарських угідь або навіть до іншої категорії земель (наприклад, лісогосподарського призначення або природно-заповідного фонду) [5, с. 34].

На думку сучасних учених, консервація деградованих і малопродуктивних земель є основою оптимізації структури сільськогосподарського землекористування, як і консолідація земель і контурно-меліоративна організація територій [6, с. 9].

В умовах утворення дрібних земельних ділянок сільськогосподарського призначення, непридатних або малоприсаєдбаних для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, правовою формою їх штучного відновлення є консолідація земель сільськогосподарського призначення. Основою проведення консолідації земель в Україні є необхідність усунення їх надмірного подрібнення.

Фахівці-землевпорядники традиційно розглядають консолідацію як інтегровану систему заходів з організації території землекористувань (землеволодінь) через об'єднання роздрібнених земельних ділянок у компактні масиви, створення правових та інституційних механізмів щодо уникнення фрагментації земель, а також природоохоронних заходів, здійснення необхідних поліпшень для агроформувань, зокрема, іригаційно-дренажної інфраструктури, дорожньої мережі, заходів ведення боротьби з ерозією та поліпшення природних ландшафтів, що базуються на засадах раціональності та економічної ефективності [7, с. 12].

Очікуваними результатами від реалізації консолідації, як переконують науковці, є об'єднання, збільшення та покращення конфігурації земельних ділянок; отримання землевласниками та землекористувачами дорожньої мережі кращої якості; створення та покращення меліоративних систем; більш висока ринкова вартість консолідованих земельних ділянок, що сприятиме стимулюванню розвитку обігу земель [8, с. 23].

Список використаних джерел:

1 Фролов М.О. Охорона земель як еколого-правовий імператив земельного законодавства / М.О. Фролов // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – № 3. – С. 73 – 79.

2. Петров В.В. Экология и право: монография / В.В. Петров. – М.: Юрид. лит., 1981. – 224 с.

3. Місінкевич А.Л. Правове забезпечення рекультивації земель в Україні: монографія / А.Л. Місінкевич. – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2015. – 140 с.

4. Концепція рекультивації земель, порушених за відкритого та підземного видобутку корисних копалин / С.А. Балюк, Єстеревська Л.В., Травлєєв А.П., Зверковський В.М., Кобець А.С. та ін. – Харків: КП “Міська друкарня”, 2012. – 51 с.

5. Шквир М. І. Здійснення економіко-екологічної оптимізації агроландшафтів Канівського району Черкаської області / М. І. Шквир, С. О. Осипчук, С. П. Погурельський та ін. // Землевпорядний вісник – 1999. – № 2. – С. 34.

6. Максименко М.І. Правове забезпечення оптимізації структури землекористування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 “Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право” / М.І. Максименко. – К., 2013. – 17 с.

7. Ткачук Л.В. Консолідація земель: ефективне використання та охорона в умовах трансформації земельних відносин: монографія / Л.В. Ткачук. – Львів: Вид-во Львівського НАУ, 2009. – 249 с.

8. Попов А. Оцінка ефективності проведення консолідації земель / А. Попов // Землевпорядний вісник. – 2015. – № 11. – С. 22 – 27.